

Katja VODOPIVEC

Ljubo Bavcon (ur.), Marko Bošnjak, Franc Brinc, Matjaž Jager, Davor Krapac, Darko Maver

Mednarodno kazensko pravo

Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1997, 218 str.

Prof. Ljubo Bavcon je s sodelavci v drugi polovici l. 1997 izdal učbenik iz mednarodnega kazenskega prava v želji, da bi koristil pravnikom in "študentom kakšne druge družboslovne fakultete in tudi komu, ki ga njegovo poklicno delo zanese na to pravno področje".

Na poti v evropsko združbo bo morala Slovenija sprejeti (ratificirati) vrsto mednarodnih sporazumov in pravnih obveznosti ter se izogibati nepotrebnim konfliktom. Ti procesi lahko državo omejujejo v suverenosti, ali jo z Unijo povezujejo ali pa jo osamosvajajo. Da bi Slovenci dogajanja razumeli, sprejemali ali upravičeno odklanjali pa prispevajo tako prevajalci kot novinarji, pravniki, in politiki. Urednik in sodelavci so iz obširnega gradiva izbrali tisto temeljno snov, ki so jo želeli posredovati slušateljem pravne fakultete v dveh semestrih.

Kot večina pravnih določb je tudi mednarodno kazensko pravo predvsem posplošitev empiričnih izkušenj iz reševanj preteklih konfliktov. Njegovo temeljno protislovje je "v tem, da ... inkriminira najhujša, sistematična in groba hudodelstva, ne da bi imelo možnost in moč kazensko preganjati in kaznovati njihove storilce, organizatorje in vse tiste, ki so takšna grozodejstva ukazali izvrševati ali pa so jih dopuščali, čeprav so imeli moč in možnost, da bi jih preprečili" (Bavcon, s.22). Do inkriminacij prihaja torej šele s pogajanjem in večinskimi sporazumi med državami ob reševanju konkretnih mednarodnih konfliktov (s konvencijami in naknadnimi ratifikacijami v posameznih državah). Zaradi varovanja suverenosti posameznih držav pa ni mogoče organizirati niti mednarodnih organizacij za pregon storilcev (policij) niti stalnih mednarodnih kazenskih sodišč niti zaporov. Dosedanje institucionalne rešitve so bile lahko organi-

zirane predvsem za reševanje konkretnih primerov.

"Ustanovitev stalnega mednarodnega (kazenskega) sodišča (bi namreč) odprla tudi daljnosežne probleme in dileme. Za učinkovito delovanje takšnega sodišča bi bila najbrž potrebna tudi ustanovitev mednarodne policije, ki bi morala imeti pooblastila za odkrivanje mednarodnih kaznivih dejanj in njihovih storilcev v državah podpisnicah... Vprašanje je, katere naddržavne represivne sile bi lahko prisilile oblasti posameznih držav, da bi z njimi sodelovale, najpogosteje celo v nasprotju z lastnimi interesi. Vprašati se je treba, kam bi navsezadnje takšna pot vodila? Ali ne obstaja nevarnost, da bi se iz tega izcimila kakšna naddržavna represivna sila, ki bi bila lahko orodje v rokah več ali celo samo ene velesile, ki bi postala svetovni policaj? ..." (str. 50).

Od tu dalje se Bavcon loteva dilem, ki jih odpirajo splošna načela o vsebini kaznivih dejanj, odgovornosti in krivdi ter o kazenskih sankcijah. Če hoče mednarodno kazensko pravo postati legitimno, t.j. doseči konsenz večine držav iz mednarodne skupnosti, je treba doseči: sporazumevanje med državami (predstavniki) in teoretiki; sporazum med ljudmi iz držav z angloameriškim pojmovanjem kazenskega prava in tistimi, ki prihajajo iz držav kontinentalne Evrope (in ev. muslimanskega sveta? - op.Vo); doseči je pa treba tudi sporazum o tem ali gre samo za individualno ali tudi za kolektivno (n.pr. državno) odgovornost kršitelja.

Da bi si ustvaril vpogled v vse te raznorodne težnje, se pisec metodološko opira zlasti na primerjave med Statutom mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu, Statutom ad hoc mednarodnega sodišča v Haagu za nekdanjo Jugoslavijo in na osnutek Statuta stalnega mednarodnega sodišča iz l.1995. K temu je treba še dodati tudi družbene spremembe v svetu v zadnjih petdesetih letih. V takšnem konglomeratu različnih silnic in nesporazumov od piscev ni mogoče pričakovati več, kot le opozarjanje na dileme in vprašanja in z njimi seznanjati bralce, oz. slušatelje.

Ob vsem tem je pomebnih zlasti dvoje Bavconovih opazanj in stališč. Ugotavlja namreč, da se razvoj dosedanjih stališč ni gi-

bal samo evolutivno od slabega k dobremu in boljšemu, temveč večkrat tudi obratno. Zato priporoča, da naj se izgrajevanje načel opre na sporazum o kodeksu mednarodnih hudodelstev in kaznivih dejanj, (razvija naj se od konkretnega k splošnemu - str.73).

Najtežje pa je doseči mednarodni sporazum o sankcijah, saj so le te doslej predstavljale bistven del suverenosti vsake posamezne države in si v tem pogledu, če smemo tako reči, države niso pustile blizu. Izjema je Nemčija po drugi svetovni vojni, saj je mednarodno sodišče je zasedalo na njenih tleh in so se izvrševale kazenske sankcije. Od tu dalje pa so vse doslej mednarodne kazenske določbe še *leges imperfectae*.

Težave so tudi s poimenovanjem posameznih vrst kaznivih dejanj, ki se pojavljajo v različnih mednarodnih sporazumih. Pisci (M. Jager, M. Bošnjak, D. Krapac in L. Bavcon) so štiri od njih uvrstili med mednarodna hudodelstva (agresivni napad oz. hudodelstvo zoper mir; genocid; tista vojna hudodelstva, ki pomenijo kršitve vojnih zakonov in običajev; ter hudodelstva zoper človečnost). Šest so jih nato uvrstili med mednarodna kazniva dejanja.

Če vsebujejo materialno pravne opredelitev kaznivih dejanj predvsem prepovedi, potem vsebujejo procesno pravne opredelitev zapovedi, ki preprečujejo oblasti kršenje pravic ljudi, ki so v kazenskem postopku. Posameznik (tudi tisti, ki ni storil ničesar protipravnega) je namreč v odnosu do oblasti v zelo podrejenem položaju. V uvodu v kazensko procesni del knjige izhaja prof. Bavcon ponovno iz človekovih pravic do prostosti, varnosti, do poštenega sojenja in do zasebnosti. Izhodišče vseh teh razmišljanj in sporazumevanj je človek in njegova svoboda. Zato so danes mednarodne procesne norme bolj sistematične in (vsaj deklarativno) bolj splošno obvezujoče, kot pa materialno pravne. Ker pa so normative posplošitve pogosto tudi nejasne in težko uporabljive za nove situacije, je treba, poleg posameznih deklaracij in konvencij, spremljati tudi dosedanje judikaturu. Na str. 135-137 knjige posebej opozarja na to, kako evropsko sodišče za človekove pravice danes ocenjuje zakonitost in legitimnost po-

sameznih ukrepov držav članic, za katere so temeljna načela delovanja pravne države obvezujoča. Iz judikature tega sodišča je očitno, da obravnava tudi "številne zadeve, ki so kazenske ali upravno kazenske narave".

Dejstvo, da so "načeloma države članice na podlagi takšnih naddržavnih inkriminacij dolžne ustrezna dejanja inkriminirati najprej v domačem pravu" (str.194) odpira vedno nova vprašanja. Ob povečevanju mednarodnih komunikacij se rojeva vedno več konfliktov in s tem v zvezi je tudi vedno več predlogov za reševanje mednarodnih sporov in kršitev. Tako je vsak učbenik, tisti hip, ko je objavljen, že zastarel, četudi je lahko imeniten napotek, kje in kako iskati nove in najnovejše zamisli.

Davor Krapac, zagrebški profesor kazenskega prava, obravnava elemente mednarodne kazenskopravne pomoči v posebnem poglavju. Ta dejanja so npr.: "izročitev (ekstradicija) neke osebe, zbiranje in izvajanje dokazov za potrebe tuje države,... odstop kazenskega pregona tuji državi, priznanje in izvršitev tuje kazenske sodbe in transfer oseb, ki so bile obsojene na zaporno kazen. Poleg ekstradicije, ki so jo kot vzajemno izročanje med vladarji poznali že v antičnih civilizacijah, so ostale oblike mednarodne kazenskopravne pomoči rezultat novejšega pravnega razvoja ... šele po 19. stoletju" (str.139). V nadaljevanju razlaga pisec zgodovinski razvoj posameznih vrst mednarodne pomoči in zlasti dejavnosti Sveta Evrope na tem področju.

Posebno omembe vredne so ovire za nudenje pravne pomoči, ki jih pisec obravnava na str. 156 - 158. Najprej se ukvarja z razlikami med državami, ki uporabljajo kontinentalno kazensko pravo (ki praviloma nikoli ne izročajo svojih državljanov tujim državam) in državami s t.i. common law sistemom, ki "omogočajo, da lahko tudi tuja država kaznuje njihovega državljana, ki je na ozemlju te države storil kaznivo dejanje" (str.156). Druga ovira za ekstradicijo so tudi politična kazniva dejanja (že od prve polovice 19. stol. dalje). Pojem političnih kaznivih dejanj seveda ni določen in so bili doslej vsi poskusi za njegovo enopomensko opredelitev neuspešni.

Kazenski postopek pa ima - poleg osrednjega dela - še dve izredno pomembni fazi delovanja, ki sta pogoj zanj:

Predkazenski postopek, tj. mednarodno policijsko sodelovanje, ki ga obravnava v knjigi prof. dr. Darko Maver, se odvija zlasti od l. 1923 dalje. Vendar so tudi tu težave, saj želijo posamezne države imeti oblast nad policijo v svojih rokah, bojijo se poseganja drugih držav v njihovo delovanje. Tako so mednarodni sporazumi na tem področju prej izjema kot pravilo. Od nekdanj so zelo delikatna naslednja področja: obvladovanje terorizma, kazniva dejanja zoper družbeno ureditev (na primer danes delovanja IRE, ETE, poluradna trgovina z orožjem), verska, rasna in druga politična področja.

INTERPOL je bil ustanovljen na zasedanju Generalne skupščine OZN na Dunaju l. 1956. V knjigi so navedeni cilji organizacije in področja, na katerih INTERPOL ne sme delovati. V Sloveniji sodeluje s to mednarodno organizacijo Uprava kriminalistične službe MNZ kot centralni nacionalni biro. Ta obravnava letno že okoli 20000 zaprosil in zahtevkov. Ovire za dobro sodelovanje pa so še vedno v medsebojnem (ne) zaupanju. Čeprav je Nemčija predlagala ustanovitev posebnega EUROPOLA za Evropo, je od l. 1993 dejavna predvsem Europolova enota za droge v Haagu.

V razmišljanjih o prihodnosti mednarodnega sodelovanja na tem področju odpira pisec tega poglavja predvsem vprašanja o učinkovitosti sodelovanja, manj pa o etičnih dilemah nadzora ljudi in o varstvu človekovih pravic. V zvezi s tem domneva, da je v prihodnje mogoče pričakovati le "zmerno in razmeroma zadržano širjenje dosedanjih oblik policijskega sodelovanja" (str.176)

Poglavje o izvrševanju kazenskih sankcij (zbral in napisal prof. dr. Franci Brinc) vsebuje dva širša vsebinska problema in sicer: Priznanje in izvrševanje tujih kazenskih sodb ter Mednarodne pravne akte o varstvu pravic pripornikov in zapornikov.

V zvezi z izvrševanjem večine kazenskih sankcij je bilo večkrat ugotovljeno, da je primerno, če obsojenci prestajajo kazni v svojem okolju. To ima lahko ugodne posledice ne samo za obsojene osebe, temveč tu-

di za odnose med državami. Vprašanja izročanja in transferja obsojencev so bila doslej v glavnem predmet konvencij in priporočil sveta Evrope. Izhodišče za pogajanja pa je Evropska konvencija o mednarodni veljavi kazenskih sodb iz l. 1970.

Med mednarodnimi pravnimi akti o varstvu pravic pripornikov in obsojencev pa so najbolj pomembna Minimalna pravila o ravnanju z zaporniki, ki jih je sprejel l. 1955 Kongres ZN, l. 1957 pa odobril Ekonomski socialni svet. Poleg tega so v svetovnem merilu pomembna Pravila OZN za varstvo mladoletnikov, ki jim je odvzeta prostost in jih je sprejela Generalna skupščina ZN l. 1990.

Za Evropske razmere navaja avtor Evropska zaporska pravila, ki jih je sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope l. 1987 (Slovenija jih še ni ratificirala) in 11 različnih priporočil, ki jih je izdal Odbor ministrov Sveta Evrope od l. 1962 do l. 1989.

V sklepnem povzetku strne pisec vsebino vseh teh aktov v "načelo, da ohrani zapornik vse pravice, razen tistih, ki so mu z zakonom posebej odvzete zaradi prestajanja kazni ... Te pravice pa imajo pomen samo, če je zagotovljen nadzor nad njihovim spoštovanjem" in če imajo zaporniki možnost pritožbe proti njihovim kršitvam (str. 208, 209).

Knjiga, ki jo je objavil prof. Baveon s sodelavci ima samo 200 strani, kar je v sodobni časovni stiski njena prednost in bi lahko koristila prevajalcem, novinarjem, pravnikom in politikom.

Andrej PINTER

Larry Laudan. 1996.

Beyond Positivism and Relativism.

Oxford, Colorado: Westview Press. 1996. 277 strani. ISBN 0-8133-2469-6(Pb)

Larry Laudan je tisti teoretik, ki je bil aktivno udeležen v vseh številnih kontroverzah med teoretiki znanosti, ki so se odvijale v drugi polovici tega stoletja - in katerega ustvarjalno delo še ni usahnilo. Laudan je bil bolj ali manj povezan praktično z vsem, kar se je na področju teorije znanosti po-